

DRØMMETIDSLINJER OG PERLEVENNER

Et etnografisk eksperiment

Ungdommens Folkemøde 2017

Tænketanken DEA

Fiolstræde 44

1171 København K

www.dea.nu

2. april 2018

Udarbejdet af

Olivia Harbsmeier

Redaktion

Sidse Frich Østergaard-Thygesen

Jens Walторp, Det Antropologiske

Foretagende

”Drømmetidslinjer og perlevenner” er en del af projektet ”Hvad driver unges uddannelsesvalg?”, som gennemføres af Tænketanken DEA med finansiering fra Grundejernenes Investeringsfond. Projektets formål er at belyse, hvad der driver unges uddannelsesvalg, med særligt fokus på at forstå fravalget af erhvervsuddannelserne og tilvalget af de gymnasiale uddannelser, og er baseret på både kvantitative og kvalitative analyser og undersøgelser

Opsamlingsrapport

Hvad driver unges uddannelsesvalg?

Afkast og risiko ved at tage en uddannelse

Vælger unge uddannelse i et investeringsperspektiv?

Er vejen bestemt på forhånd?

Bedsteforældres betydning for unges uddannelsesvalg

Drømmetidslinjer og perlevenner

Etnografisk eksperiment om unges fremtidsdrømme og overvejelser om uddannelsesvalg

Forældres, søskende og klassekammeraters betydning for unges uddannelsesvalg

Inspiration fra udlandet

Erhvervsuddannelser i Schweiz, Østrig og Finland

Mellem forventningens glæde og det svære valg

2109 elever i 9. klasse om valget af ungdomsuddannelse

Unge valg af ungdomsuddannelse

Et litteraturstudie

Valg for livet

Unge fortællinger om ambitioner, fordomme og uendelige muligheder

Verden i væren og vorden

Fortællinger, forpligtelser og paradokser i uddannelsesvalget i en 9. klasse

INDHOLD

4 INTRODUKTION

6 SAMMENFATNING

8 FREMGANGSMÅDE OG KONTEKST

9 ANVENDTE METODER

10 RUM, TID OG KONTEKST

12 EKSPERIMENTET I PRAKSIS – FORDELE OG ULEMPER

14 UDDANNELSESVALG OG FREMTIDSDRØMME

Forældre som aktive pejlemærker
”Da jeg var lille, ville jeg gerne være cater. Det er min mor.”

Tv-programmer som inspirationskilde
”I 8. klasse så jeg et program om kager, og så ville jeg være konditor.”

Faglige interesser
”Jeg kan godt lide strøm, så jeg vil gerne være elektriker.”

Succesoplevelser og anerkendelse
”Jeg har flere gange oplevet, at andre har sagt, at jeg er god til at passe børn.”

Stx – en sikker vinder, der udskyder et svært valg
”Det er bedst at have det højeste, man kan nå, og det er stx.”

Manglende kendskab til og forestillinger om eud
”Hvad er det nu, eud er? Er det tømrer?”

Jobsikkerhed og arbejdspres
”Min far er advokat, men det gider jeg ikke at være, for han arbejder for meget.”

INTRODUKTION

Den 7.-8. september 2017 åbnede Ungdommens Folkemøde dørene for andet år i træk. Op mod 100 uddannelsesinstitutioner, virksomheder og organisationer og 30.000 unge fra hele landet samledes i Søndermarken for at dele erfaringer, ideer, håb og visioner for fremtidens samfund. Programmet bød på en bred palet af workshops, samtaler og paneldebatter om alt fra uenighed, gæld og fake news til hiphop, hævnporno og medieafhængighed. Fælles for alle arrangementer var, at de handlede om at give de unge plads til selv at deltage og debattere. Ungdommens Folkemøde var åbent for alle, men langt de fleste unge deltog som en del af et undervisningsforløb.

Tænketanken DEA deltog også på Ungdommens Folkemøde. Her havde vi, udover uddannelsespolitiske debatter og workshops, et særligt fokus på løbende at samtale med de unge folkemødegæster, som kom ind i DEAs telt. Disse samtaler var en del af et etnografisk eksperiment, hvor DEA-medarbejdere fik til opgave, via forskellige øvelser og korte etnografiske interviews, at undersøge og udforske unge folkemødegæsters fremtidsdrømme og overvejelser i forhold til uddannelsesvalg.

I dette notat præsenterer og beskriver vi den kvalitative data, som blev skabt i mødet mellem DEA-medarbejderne og de unge folkemødegæster. Derudover rejser vi, med afsæt i de temaer, paradokser og mønstre vi har fundet i det empiriske materiale, en række spørgsmål til unges uddannelsesvalg. Hensigten med notatet er således hverken at be- eller afkræfte opstillede hypoteser om unges uddannelsesvalg, men snarere at udforske nye mulige perspektiver på sammenhængene mellem unges liv, fremtidsdrømme og uddannelsesvalg, som fremtidige undersøgelser kan tage udgangspunkt i. Notatet tjener på den måde to formål. Det skal dels fungere som et indspark til og afsæt for dialog med DEAs samarbejdspartnere og diverse aktører på uddannelsesområdet. Samtidig skal notatets metodiske og analytiske fremgangsmåde inspirere fremtidige undersøgelser af, hvad der driver og former unges uddannelsesvalg.

SAMMENFATNING

Notatet er baseret på et *etnografisk eksperiment* gennemført på Ungdommens Folkemøde i september 2017. Begrebet eksperiment har her en dobbelt betydning. Begrebet henviser til, at øvelsens primære formål var at give DEA-medarbejdere et indblik i og erfaring med at anvende etnografiske metoder. Samtidig var de anvendte metoder eksperimenterende i den forstand, at de gav anledning til en mere uforudsigelig og eksplorativ datageneringsproces. Ungdommens Folkemøde dannede med de mange kreative stande, løbende debatter og det skarpe fokus på de unge en unik ramme for eksperimentet. I løbet af de to dage folkemødet varede, interviewede 5 DEA-medarbejdere cirka 50 unge i alderen 14-24 år. I dette notat beskriver vi de historier og tanker om fremtidsdrømme og uddannelsesvalg, som de unge delte med DEAs medarbejdere i løbet af de to dage, folkemødet varede. Det er vigtigt at understrege, at interviewene kun varede mellem 5 og 20 minutter, og at det empiriske materiale, notatet trækker på, derfor ikke indeholder dybdegående beskrivelser af de forskellige temaer og problemstillinger. Mange forskellige faktorer har betydning for, hvorfor unge vælger, som de gør. De temaer og historier, vi fremhæver her, er derfor på ingen måde en udtømmende liste eller fortælling om unges uddannelsesvalg, men et udgangspunkt for videre arbejde.

De unges historier og tanker beskrives i notatet under følgende syv forskellige overskrifter:

- Forældre som pejlemærker
- Tv-programmer som inspirationskilde
- Faglige interesser som drivkraft
- Succesoplevelser og anerkendelse
- Stx – en sikker vinder
- Manglende kendskab til eud
- Jobsikkerhed og arbejdspres

I det følgende opsummeres ganske kort de spørgsmål og bud på nye perspektiver, som arbejdet med det empiriske materiale har givet anledning til. En af de centrale empiriske indsigter handler om forældrenes betydning. I de unges beskrivelser er forældrene tydeligt til stede. Forældrene dikterer eller afgør ikke valget, men er del af beslutningsprocessen på forskellige måder. Denne proces og relation mellem børn og forældre har vi forsøgt at tolke som et udtryk for, at forældrene fungerer som aktive pejlemærker. Spørgsmålet er i forlængelse heraf, hvorvidt forældre eller andre nære relationer bevidst opfatter sig selv og aktivt forholder sig som betydningsfulde pejlemærker? I en videre undersøgelse af uddannelsesvalg ville det derfor være relevant at sætte fokus på,

hvilke(n) funktion(er) og position(er) forældre eller andre betydningsfulde pejlemærker selv oplever, er bevidste om og ønsker at have i relation til de unges uddannelsesvalg? Hvad betyder forældrenes forskellige positioner for uddannelsesvalget?

Tv-programmer fremhæves også som en vigtig inspirationskilde. Men hvad er det ved de enkelte tv-serier, som virker tiltrækkende på de unge? Hvilke tv-serier er de særligt inspirerede af? Fremtidsdrømme og valg af uddannelse var blandt de unge, vi talte med, ofte også drevet af en stærk faglig interesse eller passion. Men hvordan får vi de unge til at mærke, hvad de interesserer sig for - eller til at interessere sig for noget i det hele taget? Er der i uddannelsessystemet en forventning om, at interessen for et fag eller en passion for noget skal komme, inden de unge beskæftiger sig med det? Og betyder det, at unge, der ikke har fundet ud af, hvad de interesserer sig mest for, blot følger strømmen? I forbindelse med beskrivelserne af, hvordan andre havde påvirket dem, dukkede anerkendelse og succesoplevelser op som centrale temaer. I forlængelse heraf er det også værd at bemærke, at ingen af de unge, vi talte med, fremhævede karakterer som en faktor af betydning for uddannelsesvalget. De unges historier giver anledning til at spørge, hvordan forskellige anerkendelsesformer, både i og uden for skolen, kan bidrage til at skabe et mere oplyst og afklaret uddannelsesvalg?

Stx fremstod i de unges beskrivelser som det mest sikre valg. Selv skræddersyede erhvervsuddannelser, som dækker unges behov fravælges til fordel for det almene gymnasium. Spørgsmålet i forlængelse heraf er, om det giver mening at udbyde så specialiserede ungdomsuddannelser, når de unge, som burde vælge dem, ikke vælger dem – eller i hvert fald ikke vælger dem lige efter folkeskolen? De unge, vi talte med, vidste generelt ikke særlig meget om eud og eux. Men hvad er årsagerne til de unges manglende viden? Hvad er gået galt i den måde, uddannelserne kommunikeres på? En del af de unge, vi talte med, havde også en meget praktisk tilgang til uddannelsesvalg med fokus på job-sikkerhed og arbejdspres. Nogle jobs blev beskrevet som mere ”realistiske” end andre. Men hvordan konstrueres uddannelser og jobs som henholdsvis realistiske eller urealistiske, sikre eller usikre, hvad gør et uddannelsesvalg ”realistisk”, og hvad betyder denne kategorisering realistisk/urealistisk for unges tvivl, ambitioner og motivation?

FREMGANGSMÅDE OG KONTEKST

Eksperimentet kort fortalt

Som nævnt i indledningen er der tale om et etnografisk eksperiment. Formålet med eksperimentet var for det første at give DEA-medarbejdere et indblik i og erfaring med at anvende etnografiske metoder, og for det andet at skabe kvalitative data om unges uddannelsesvalg. I alt fem forskellige medarbejdere deltog i øvelsen. Disse medarbejdere havde alle en samfundsvidenskabelig baggrund (statskundskab, sociologi, økonomi, forvaltning), men ingen havde før arbejdet med etnografiske metoder. Eksperimentet og de anvendte metoder var tilrettelagt og tilpasset af antropolog Jens Walторp fra Det Antropologiske Foretagende. Inden folkemødet blev alle deltagere bedt om at læse et metodekatalog med en beskrivelse af de etnografiske metoders grundlæggende principper. Umiddelbart inden folkemødet introduceredes øvelserne og de anvendte metoder af Jens Walторp, som også var til stede de to dage, folkemødet varede.

Data blev primært genereret gennem samtaler og korte åbne interviews med udgangspunkt i to forskellige metoder Drømmetidslinje og Perlevenner, som begge havde en visuel/praktisk dimension. Drømmetidslinjens formål var at få lavet en drømmetidslinje, som beskrev, hvordan de unges fremtidsdrømme havde ændret sig fra de var små til i dag. Metoden Perlevenner bestod af et kort åbent interview med den/de unge sideløbende med, at den/de unge udfyldte perleplader, som beskrev deres hverdag, og hvad der betød mest for dem. Øvelserne udfordrede de unge til at se uddannelsesvalget fra nye vinkler og på den måde, fik de unge også selv noget ud af at deltage. Begge øvelser er beskrevet mere detaljeret i faktaboksen på næste side.

ANVENDTE METODER

Drømmetidslinje

Metoden tager udgangspunkt i et simpelt stykke papir med en sort tidslinje på. På tidslinjen plottes forskellige drømme ind: Hvad drømte de unge om, da de var helt små, og da de blev lidt ældre? Hvad drømmer de om i dag? Sideløbende med identifikationen af fremtidsdrømme gennem tiden stiller interviewer en række uddybende spørgsmål. Spørgsmålene fokuserer på drømmenes kontekst. Formålet er at få et indblik i, hvordan og hvornår unge tænker på fremtiden, hvem de diskuterer deres tanker med, hvor de finder information og inspiration, og hvordan dette påvirker uddannelsesvalget. Metoden giver både håndgribelige, visuelle data om forskellige begivenheder ordnet kronologisk, men også beskrivelser af, hvorfor og hvordan forskellige begivenheder påvirker og ændrer de unges (fremtids)drømme.

Perlevenner

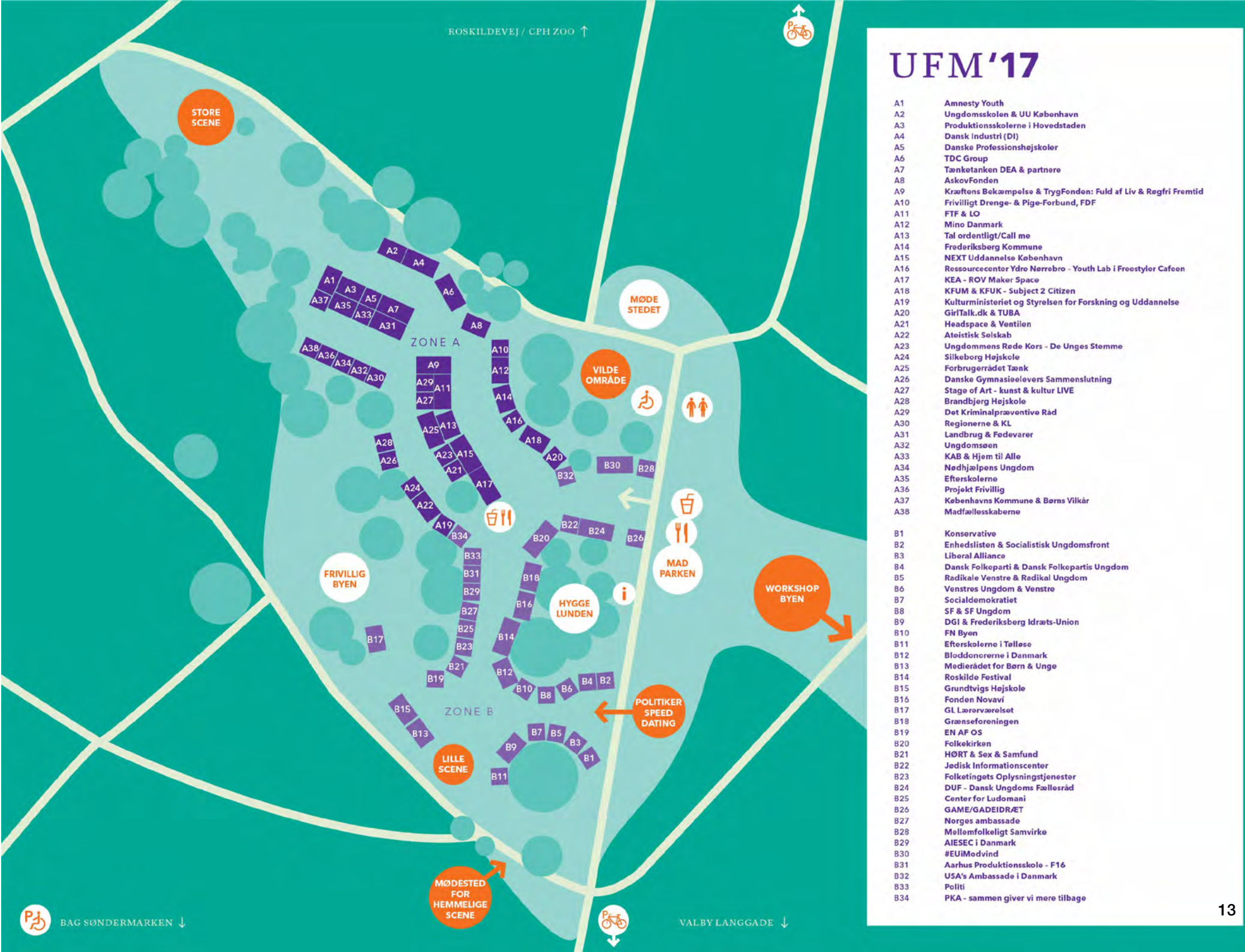
Her gennemføres et kort åbent interview sideløbende med, at de unge laver perleplader, som beskriver deres hverdag. De får at vide, at forskellige farver symboliserer forskellige elementer. Gul symboliserer venner, rød familie, sort skole, etc. Hele perlepladen symboliserer den unges liv og hverdag. Midten af perlepladen er det, som de unge synes, er allervigtigst, og kanten yderst er det, de synes, er mindre vigtigt. De unge bliver bedt om at vælge og placere perler, alt efter hvad der er vigtigst for dem. I takt med at de unge udfylder perlepladen, spørger interviewer ind til valg af perler og til deltagerens fortolkning af de forskellige kategorier som fx familie, venner, skole. Formålet med samtalen er at få et indblik i de unges livsverdener og oplevede hverdag.

RUM, TID OG KONTEKST

Ungdommens Folkemøde fandt sted i Søndermarken på Frederiksberg i København fra d. 7.-8. september 2017. Teltene, hvor de forskellige organisationer og virksomheder holdt til, lå i naturlig forlængelse af hinanden langs træerne. Foran teltene travede folkemødegæsterne frem og tilbage på gangstierne, som på grund af regnen hurtigt forvandlede til én stor mudderpøl. I Tænketanken DEAs telt var der pyntet op med bannere og røde flag og musik i højtalere. I det ene hjørne af det ca. 72 m² store telt stod en photo booth og en spand med forskellige uddannelsespolitiske budskaber a la ”bedre undervisning” eller ”mere kreative lærere” monteret på pinde. I teltets modsatte hjørne stod et bord med fem skåle. Her kunne de unge stemme om, hvad de mente var vigtigst i forhold til valg af ungdomsuddannelse. I midten af teltet stod seks borde bænkesæt med perler og perleplader.

På den anden side af gangstien over for DEAs telt holdt Dansk Industri og TDC til. TDC brugte blandt andet de to dage på folkemødet til at sætte fokus på unges brug af sociale medier. I den forbindelse havde de placeret en to meter høj gennemsigtig plastikbold foran indgangen til deres telt. Indeni plastikbolden stod en ung mand, som kun måtte kommunikere med omverdenen via sin mobil i de to dage, folkemødet varede. TDC var ikke de eneste, som satsede på kreativ og levende formidling. Mellemfolkeligt Samvirke, TrygFonden og Kræftens Bekæmpelse, som alle holdt

til et par telte længere henne, anvendte fx virtual reality-briller, og hos Landbrug og Fødevarer kunne folkemødegæsterne holde og æ kyllinger. Tilbage i DEAs telt var der skiftevis debatter og fri leg med perleplader. De unge folkemødegæster kom ind i teltet stille, snakkende eller grinende, og satte sig ved bordene i par eller grupper af venner for at lave perleplader.

EKSPERIMENTET I PRAKSIS – FORDELE OG ULEMPER

Interviews og samtaler fandt sted ved bordene, mens deltagerne lavede perleplader. De tog udgangspunkt i de unges hverdag, og dét, de synes, var sjovt eller vigtigt at tale om. Som samtalepartnere og interviewere var vi nysgerrige, og lod de unge tilpasse fokus undervejs. Det betød, at mange samtaler afveg fra fremgangsmåderne beskrevet ovenfor. Fx var det ikke altid, at en samtale om fremtidsdrømme tog udgangspunkt i et stykke papir med en drømmetidslinje på (blandt andet fordi de unge lavede perleplader imens). På samme måde endte perlepladerne ofte med ikke helt at afspejle deltagernes prioriteringer, fordi de fx var mere optagede af, at pladen fik et bestemt mønster. I mange situationer var drømmetidslinjen mere tilgængelig. Derfor er størstedelen af empirien baseret på drømmetidslinjemetoden. Begge metoder lagde i øvrigt op til et fokus på de unges egne forklaringsmodeller og det, de mente, havde påvirket dem mest.

Samtalerne med de unge i teltet gav os mulighed for at identificere mulige tendenser og temaer omkring unges uddannelsesvalg og fremtidsdrømme, men der er tale om et øjebliksbillede, som kom til udtryk lige de to dage i mødet mellem DEA-medarbejderne og de unge. Eksperimentet forløb som et eksperiment – uforudsigeligt. Fx blev flere DEA-medarbejdere selv interviewet af de unge folkemødegæster til opgaver, de havde fået stillet af deres undervisere i forbindelse med folkemødet. Forholdet mellem de unge og

DEA-medarbejderne var i forlængelse heraf i høj grad præget af gensidig nysgerrighed og et ønske om at vide mere om hinandens holdninger og erfaringer. Teltet, musikken og perlepladerne gjorde samtalsituationerne afslappede og uformelle. I traditionelle workshops er det typisk de mest selvsikre, som dominerer. Perlepladeworkshoppens mere intime rum gav flere forskellige unge mulighed for at komme til orde. Perlepladeaktiviteterne var også med til at skabe en tryggere og mere afslappet samtalsituation.

Stort set alle samtaler og interviews fandt sted med grupper af venner. Det var på den ene side en fordel, fordi det gav os mulighed for at observere gruppedynamikker: Hvor uenige eller enige var de i gruppen? Kommenterede eller kendte de på hinandens historier? Hvad talte de især om? På den anden side var det en ulempe, fordi gruppedynamikkernes faste rollefordeling i nogle tilfælde betød, at kun de mest dominerende i gruppen blev hørt. Samtidig betød grupperne, at der var en risiko for, at de enkelte deltagere tilpassede deres barndomsdrømme og opfattelser af, hvad der var vigtigst for dem lige nu, til forventningerne i vennegruppen på grund af usikkerhed, pinlighed eller hemmelighed. Lange individuelle interviews ville potentielt kunne afdække andre aspekter af den enkeltes drømme og opfattelser af verden. Omvendt er dette samspil mellem den enkelte unges egne drømme og vennegruppens holdninger og handlinger en central del af

konteksten omkring unges uddannelsesvalg og derfor i sig selv interessant i denne sammenhæng. Et eksempel på en interessant gruppedynamik var, da en ung mand, som sad sammen med et par mandlige medstuderende, med udgangspunkt i drømmetidslinjen hævdede, at han som dreng ville være pornoskuespiller. Herfra kappedes de andre drenge om at finde på flere jobs og professioner i samme dur. Ingen af dem havde højst sandsynlig drømt om disse jobs. Eksemplet er interessant, fordi det siger noget om, hvad der også er på spil, når temaet er uddannelsesvalg, og den levede kontekst er dét at være en del af en drengegruppe.

Ungdommens Folkemøde skabte en helt særlig fysisk og tidsmæssig ramme omkring eksperimentet. Både de fysiske rammer, men også det tidsbegrænsede set-up, påvirkede i høj grad de sociale relationer i teltet og dermed også den viden, vi fik produceret i samspil med de unge. Først og fremmest udgjorde Ungdommens Folkemøde et midlertidigt felt, hvilket betød, at vi ikke havde mulighed for at opbygge den type tætte relationer, som karakteriserer længerevarende feltstudier. For det andet var roller og positioner ikke veldefinerede. De udefinerede roller betød på den ene side, at det var svært at komme tæt på de unge og deres måder at omgås hinanden på. På den anden side gjorde de udefinerede roller det også nemmere at positionere sig som en ligeværdig, fortrolig samtalepartner. Rent kommunikativt var det også

en fordel, at både interviewere og deltagere alle på et tidspunkt havde været en del af det danske skolesystem. Erfaringer og oplevelser herfra gav begge aktører en fælles erfaringshorisont, og ikke mindst et fælles sprog, som lettede kommunikationen. Men interviewernes forforståelse og fordomme baseret på egne erfaringer var også en barriere i den forstand, at vi som interviewere havde en tendens til at tolke deltagernes udsagn i retning af egne oplevelser, erfaringer og viden. Disse fordomme og forforståelser kom til syne i analysefasen i forbindelsen med bearbejdningen og diskussionen af data. Her bidrog fordommene til, at vi fik stillet spørgsmålstegn ved gængse opfattelser og stereotyper på området. Blandt andet gik vi som interviewere ind i felten med en række fordomme om sammenhængen mellem køn og uddannelsesvalg, som betød, at vi i første omgang lagde mere mærke til opdelingerne mellem kønnene med opfattelsen af, at drenge og piger drømte om forskellige ting. Men i forbindelse med bearbejdningen af data fik vi pludselig øjnene op for, at der i virkeligheden var en del, som talte for, at de unge selv, på trods af den rent statistiske opdeling af køn på forskellige uddannelser, oplevede, at det var muligt at nedbryde og drømme på tværs af disse mønstre.

UDDANNELSESVALG OG FREMTIDSDRØMME

I det følgende beskriver vi under syv forskellige overskrifter de historier, overvejelser og tanker i forhold til fremtidsdrømme og uddannelsesvalg, som de unge delte med DEAs medarbejdere i løbet af de to dage, folkemødet varede. Alle navne er anonymiserede.

Forældre som aktive pejlemærker

Emma, 16 år, eux: Det er bare dumt [af mine forældre] at sige [jeg ikke må være frømand], for så ved jeg, at jeg i hvert fald skal være frømand. Jeg har aldrig haft deciderede drømme, men jeg har altid vidst, at jeg ville gøre oprør.

I litteraturen hersker der en bred konsensus om, at forældre har stor betydning for unges uddannelsesvalg (Juul, Pless, og Katznelson 2016; Katznelson og Pless 2006). Men hvordan og hvorfor fortsætter de med at have betydning i en tid, hvor unge som Emma tilsyneladende ikke lader sig begrænse af forældrenes ønsker? Forældre blev af stort set alle de unge, vi talte med, direkte eller indirekte, fremhævet som en helt central og formende drivkraft. Men af empirien fremgår det også, at relationen til forældrene er kompleks og ambivalent. Som Emma gav udtryk

for i citatet ovenfor, kan forældre spille en vigtig rolle som nogen, de unge ønsker at gøre oprør mod. Men forældre kan også være en autoritet, som de unge lytter til. Fx fortalte Freja på 17 år: "I 8. klasse så jeg et program om kager, og så ville jeg være konditor. Jeg overvejede det, men mine forældre synes ikke, at jeg skulle gøre det". Derudover er forældrene også en vigtig kilde til inspiration. Kamilla, der er i gang med 1. år på en produktionsskole er et godt eksempel på, at fremtidsdrømme og uddannelsesvalg også inspireres af, hvad forældrene selv arbejder med: "Da jeg var lille, ville jeg gerne være cater. Det er min mor". Hun fortalte derefter om, hvordan hun sidenhen, efter at hun fik et arbejde i Føtex, fandt ud af, at hun hellere ville arbejde som kassedame i et supermarked. Hvor Kamilla tidligt blev påvirket af sin mors beskæftigelse, og senere har fundet en anden vej, blev Anna på 15 år først senere inspireret af sin familie. Hun ville tidligere gerne arbejde i zoologisk have, men orienterer sig nu mod en profession, som dyrkes meget i hendes familie:

Anna, 15 år: Nu vil jeg gerne være pædagog, for jeg kan godt lide mennesker og børn og unge. Der er mange i min familie, som er lærere og pædagoger. Da jeg var lille, var jeg med på arbejde, så jeg ved godt, hvad det går ud på.

Empirien tyder altså på, at forældrenes betydning ikke handler om, at de aktivt dikterer eller afgør valget, men at de er til stede som del af beslutningsprocessen på forskellige måder. Som primære omsorgspersoner er det forældrene, der modtager information om de unges uddannelsesmuligheder, og som oftest er det også dem, de unge på forskellige måder forholder sig til i deres valg. Forældres funktion bliver således at være pejlemærker. Et pejlemærke i denne sammenhæng skal forstås som en position, der for de unge aktører er tydeligt markeret, og som derfor toner mere frem end andet. Dette medfører ikke automa-

Er forældrene som lodser og mednavigatører, der aktivt og bevidst rådgiver i et uforudsigeligt farvand, eller er de bare gamle sømand med sørøverhi-storier fra en eksotisk verden, der ikke længere eksisterer? I hvilken grad er de bevidste om deres egen betydning for navigatører langt væk? Og hvad betyder det for det unges uddannelsesvalg?

tisk, at pejlemærket er endestationen. Det er mere et retningsgivende værktøj, som aktørerne kan orientere sig efter og navigere i forhold til. Betegnelsen pejlemærke refererer på den måde til, at forældrene har en specifik funktion, samtidig med at de står i en særlig position i forhold til deres børn.

Forældres ambivalente position som nogen, de unge både er inspirerede af, og samtidig ønsker at gøre oprør mod, kan ses som et udtryk for, at processen omkring uddannelsesvalget finder sted i en fase i livet, hvor spændingen mellem afhængighed og uafhængighed, barn og voksen, sikkerhed og usikkerhed, ofte er en stor del af de unges liv. I denne kontekst kan perifere familiemedlemmer også spille en vigtig rolle. Mathias på 15 år fortæller fx:

Mathias, 15 år: Siden jeg var 15, har jeg villet være miljøteknolog. Hele min familie går meget op i miljøet. Min brors kæreste, som bor hos, er veganer.

Anna og Mathias' historier viser, at familiemedlemmer længere ude – som en kusine eller en brors kæreste – også kan inspirere og påvirke uddannelsesvalget i forskellige retninger.

Det er ikke muligt på baggrund af empirien fra Ungdommens Folkemøde at komme nærmere ind på, hvorvidt forældre eller andre

nære relationer bevidst opfatter sig selv som og aktivt forholder sig som betydningsfulde pejlemærker. I en videre undersøgelse af uddannelsesvalg ville det derfor være relevant at sætte fokus på, hvilke(n) funktion(er) og position(er) forældre eller andre betydningsfulde pejlemærker selv oplever og ønsker at have i relation til de unges uddannelsesvalg.

Tv-programmer som inspirationskilde

Sara, 16 år: Jeg ville være dyrepasser i 0.-1. klasse. Men for ét år siden fandt jeg ud af, at jeg vil være jordemoder, fordi jeg så et program i fjernsynet om jordemødre.

Ligesom Sara ovenfor, pegede flere af de unge på tv-programmer som en vigtig inspirationskilde. Freja, der blev citeret i afsnittet ovenfor, fortalte også, at hun ville være konditor, efter at hun havde set et program om kager. Hun er ikke den eneste, som har haft den oplevelse. Ifølge flere historier i medierne har Mette Blomsterberg og populære DR-programmer som ”Det Søde Liv” og ”Den Store Bagedyst” skabt en markant øget interesse blandt unge for konditoruddannelsen (Yding 2013). At tv-programmer fylder så meget står i kontrast til, at danskernes, og især de unges, tv-forbrug, er faldende. Ifølge DR’s rapport om medieudviklingen i Danmark i 2017 er tv-tidsforbruget blandt børn og unge historisk lavt. I stedet bruger unge stadig mere tid på sociale medier (Christensen 2017). Set i det lys er det en smule overraskende, at sociale medier som Instagram, Twitter eller Facebook ikke fyldte mere i de unges beskrivelser.

Flere forskellige typer tv-programmer så ud til at inspirere de unge, vi talte med. Amalie på 16 år fortalte fx, at hun i dag gerne vil være advokat, fordi hun begyndte at se tv-serien CSI:

Amalie, 16 år: Da jeg var lille, ville jeg være ingeniør. Ligesom min onkel. Han er ingeniør. Men da jeg så blev lidt ældre, så begyndte jeg at se tv – CSI – og tænkte, at jeg ville være advokat. Der var jeg nok 15 år. Det vil jeg stadigvæk være.

Hvad er det ved CSI eller programmer som ”Den Store Bagedyst”, som tiltaler de unge? Er det dialogerne, eller det at være kreativ og under pres? Det fascinerede ved døden og den mørke side af livet eller det at være en del af et team? Og hvilken betydning har tv-serier generelt for unges identitet i relation til uddannelsesvalg?

Faglige interesser

Mads, 17 år: Da jeg var lille, tror jeg, at jeg ville være politimand. Men nu vil jeg være kemiingeniør eller civilingeniør i kemi. Ved ikke rigtig hvorfor, men jeg kan godt lide kemi.

For en del af de unge, vi talte med, var uddannelsesvalg og fremtidsdrømme, ligesom hos Mads ovenfor, drevet af en stærk interesse for et specifikt fag. I enkelte tilfælde var den faglige interesse så stærk, at den inspirerede til at gå andre veje end kammeraterne. Malte, som gik i 10. klasse, fortalte fx, at han vil være elektriker – på trods af, at han ikke kender andre, som tager en erhvervsuddannelse:

Malte, 10. klasse: Jeg kan godt lide strøm, så jeg vil være elektriker. Og måske datatekniker bagefter. Også selvom jeg ikke kender andre, der vælger en erhvervsuddannelse.

Udover de faglige interesser handlede uddannelsesvalg og fremtidsdrømmene også om at ville gøre en forskel eller kæmpe for noget. Fx sagde flere af de unge, at de ville være psykologer for at kunne hjælpe andre. Lukas på 15 år fortalte på samme måde, at han ville være soldat, fordi ”soldater er seje. De hjælper alle og sørger for, at der ikke sker noget”. Andre beskrev fremtidsdrømme og uddannelsesvalg i relation til aktiviteter, de godt kunne lide. Astrid, som gik i 9. klasse, fortalte, at hun overvejede at læse kinastudier, fordi det ville give hende mulighed for at rejse ”en helt masse”. Anne, som gik i 2.g, fremhævede det, at hun godt kunne lide at sætte ting i alfabetisk rækkefølge, som en forklaring på, at hun gerne ville være postbud, da hun var lille.

Passion og faglige interesser var derfor uden tvivl en drivkraft. Samtidig kunne manglende passion eller stærk interesse også være en barriere. Flere af de andre unge havde, i modsætning til de unge fremhævet ovenfor, meget sværere ved at sætte en finger på, hvad de godt kunne lide og drømte om.

Hvordan får vi de unge til at mærke, hvad de interesserer sig for – eller hvordan vi får dem til at interessere sig for noget i det hele taget? Er der i uddannelsessystemet en forventning om, at interessen for et fag eller en passion for noget skal komme, inden de unge beskæftiger sig med det? Og betyder det, at unge, der ikke har fundet denne passion endnu, blot følger strømmen?

Succesoplevelser og anerkendelse

Afsnittet ovenfor beskrev, hvordan der i mange af de unges beskrivelser var tegn på, at stærke indre interesser var en vigtig drivkraft bag både uddannelsesvalg og fremtidsdrømme. Men som afsnittet om forældre og tv-programmer viste, påvirkes de unge også eksternt af andre aktører på en måde, som har stor betydning for deres opfattelse af, hvad de er gode til og drømmer om. I forbindelse med beskrivelserne af, hvordan andre havde påvirket dem, dukkede anerkendelse og succesoplevelser op som centrale temaer.

Sandras og Lines historier giver anledning til at spørge, hvordan forskellige anerkendelsesformer, både i og uden for skolen, kan bidrage til at skabe et mere oplyst og afklaret uddannelsesvalg?

Fx fortalte Line, som gik i 10. klasse, at hun gerne ville være psykolog, fordi hun havde fået at vide af både familie og venner, at hun var god til ”at snakke med mennesker”:

Line, 10. klasse: Jeg har gode erfaringer med at snakke med venner og familie og med at løse andres problemer. Der er også mange venner og familiemedlemmer, som har sagt, at jeg er god at snakke med.

Sandra, som gik på grundforløbet på pædagogisk assistentuddannelsen, fortalte på samme måde om, hvordan hun havde haft gode oplevelser med børnepasning, og at netop de oplevelser var grunden til, at hun nu gik efter at blive pædagog:

Sandra, 1. år på den pædagogiske assistentuddannelse: Jeg har flere gange oplevet, at andre har sagt, at jeg er god til at passe børn. En af mine folkeskolelærere opfordrede mig også til at gå efter at arbejde med børn.

Line og Sandra er også eksempler på, hvordan erfaringer uden for skolen kan være vigtige for de unges fremtidsdrømme. I forlængelse heraf er det også værd at bemærke, at ingen af de unge, vi talte med, fremhævede karakterer som en faktor af betydning for uddannelsesvalget.

Stx – en sikker vinder, der udskyder et svært valg

Amalie, 17 år: Jeg ved ikke, hvad jeg vil være, så jeg har taget stx for ikke at udelukke noget endnu.

Kathrine, 15 år: Stx er der, hvor de andre starter. Ingen ved, hvad de vil endnu. Htx og erhvervsuddannelser er meget specifikt.

Amalie og Kathrine er to gode eksempler på, hvordan langt de fleste af de unge, vi talte med, opfattede og italesatte stx (her skal man dog huske, at mange af dem, vi talte med, selv gik på stx eller regnede med at gå den vej). Ligesom Amalie og Kathrine havde de fleste valgt, eller regnede med at vælge gymnasiet for at undgå social isolation (”stx er der, hvor de andre starter”), fordi de endnu ikke vidste, hvad de ville være, og fordi de havde en opfattelse af, at stx var det mest sikre valg, som åbnede for flest muligheder efterfølgende. De var bevidste om, at de ved at vælge stx kunne udskyde et svært valg. Her tyder empirien på, at unge som Amalie oplever udelukkelse af muligheder som noget negativt. At holde alle muligheder åbne er det efterstræbelsesværdige, og det afholder de unge fra at træffe et reelt valg.

Frederikke på 17 år fremhævede det almene gymnasium (stx) som eneste rigtige, netop fordi det var alment:

Frederikke, 17 år: Det er for tidligt som 15- eller 16-årig at stoppe med at lære om almene ting. Jeg vil gerne vide, hvorfor vi hælder salt på vejene om vinteren. Det gør man jo på det almene gymnasie. Der får man almen viden.

Frederikke sætter altså almen viden over specifik viden, og i hendes øjne er gymnasiet en naturlig forlængelse af folkeskolen. Hendes fokus på det almene er også interessant set i lyset af, at mange af de unge, vi talte med, oplevede og italesatte stx som bedre end andre ungdomsuddannelser. Da Ida på 15 år fortalte, at hun gerne ville ”noget med eventorganisering” eller kontorarbejde, spurgte intervieweren, om hun havde overvejet at starte på eventkoordinatoruddannelsen på en erhvervsskole. Ida svarede, at hun først ville i gymnasiet, for ”det er bedst at have det højeste, man kan nå, og det er stx”.

Giver det overhovedet mening at udbyde så specialiserede ungdomsuddannelser, når de unge, som burde vælge dem, ikke vælger dem - eller i hvert fald ikke vælger dem efter folkeskolen?

Manglende kendskab til og forestillinger om eud

Emil, 10 klasse: Hvad er det nu, eud er? Er det tømrer?

Sådan reagerede mange af de unge, vi talte med, når vi spurgte, om de havde overvejet at tage en erhvervsuddannelse. De unge havde slet ikke overvejet en erhvervsuddannelse som en mulighed og vidste også meget lidt om de forskellige erhvervsuddannelser. Fordi de unge sjældent selv bragte erhvervsuddannelserne på banen, måtte interviewer aktivt spørge ind til, om det var noget, de havde overvejet. Men hvorfor vidste de unge så lidt om erhvervsuddannelserne? Set i lyset af, at der er over 100 forskellige erhvervsuddannelser, er det også interessant, at klassiske håndværkerfag, som tømrer eller maler, er det eneste, som Lærke nedenfor og Emil ovenfor umiddelbart forbandt med en erhvervsuddannelse.

De unge, som havde en holdning til eller viden om eud, mente i øvrigt også, ligesom Julie og Lærke nedenfor, at niveauet var for lavt. Lærke fortalte fx om et brobygningsforløb på SOSU-skolen:

Lærke, 16 år: Det faglige niveau er rigtigt lavt på SOSU. Vi havde ikke rigtige fag. De fag, der var, var på D og E-niveau. Ikke C, som i gymnasiet. Vi lavede vendespil! Lege lissom!

Julie, 16 år: Er maler ikke en erhvervsuddannelse? Min kusine, hun er ikke så god sådan fagligt. Så hun er blevet maler.

Begge citater afspejler igen de unges forvirring, usikkerhed, manglende viden om erhvervsuddannelserne, men også implicit de unges oplevelse af et uddannelseshierarki, hvor stx er bedre end de andre ungdomsuddannelser og hvor erhvervsuddannelserne er for dem, der ikke er så dygtige. Det er interessant, at både Lærke og Julie bruger begrebet "faglig" frem for "boglig". Det kan selvfølgelig være, at dét, Julie mente, var, at hendes kusine ikke er så god bogligt. Uanset siger det noget om, hvilke fordomme og "viden", hun har om erhvervsuddannelserne. Citaterne tyder også på, at Lærke og Julie har en relativt snæver opfattelse af, hvad et "fag" er. Den snævre opfattelse af, hvad et fag er, og hvad faglighed er, påvirker deres syn på erhvervsuddannelserne som værende "ikke faglige".

Jobsikkerhed og arbejdspres

En del af de unge, vi talte med, havde også en praktisk tilgang til uddannelsesvalg med fokus på jobsikkerhed og arbejdspres. Laura, som gik i 2.g, fortalte, at hendes mor var designer, og at det var et spændende, men alt for usikkert job. Hun ville gerne lave noget, som både interesserede hende, men som også var fornuftigt og sikkert. Et andet eksempel var Josefine fra 10. klasse, som fortalte, at hun fra 1. til 4. klasse gerne ville være dyrlæge. Derefter ville hun gerne være politikvinde. Det, syntes hun, "var mere realistisk".

Der var også et par unge, som reflekterede over tid og arbejds-pres. Fx fortalte Valdemar, som gik i 2.g: "Min far er advokat, men det gider jeg ikke at være, for han arbejder for meget". En anden dreng på 15 år havde gjort sig lignende tanker i forhold til, hvad et arbejde som håndværker ville kræve af ham: "Jeg gider ikke være håndværker. Jeg er nemlig doven".

Hvordan konstrueres uddannelser og jobs som henholdsvis realistiske eller urealistiske, sikre eller usikre? Hvad gør et uddannelsesvalg "realistisk"? Og hvad betyder denne kategorisering realistisk/urealistisk for de unges ambitioner, tvivl og motivation?

LITTERATUR

Christensen, Dennis. 2017. *Medieudviklingen 2017 - DR Medieforsknings årlige rapport om udviklingen i danskernes brug af elektroniske medier*. DR Medieforskning. file:///C:/Users/oh/Downloads/2017_dr_medieudvikling_9ea41c2f.pdf.

Juul, Tilde Mette, Mette Pless, og Noemi Katznelson. 2016. *Uddannelsesvalg, vejledning og karrierelæring i et ungeperspektiv, centrale konklusioner fra følgeforskningsprojektet "Fremtidens Valg og Vejledning"*. Center for Ungdomsforskning.

Katznelson, Noemi, og Mette Pless. 2006. *Unge ét år efter niende klasse, anden delrapport om unges uddannelsesvalg og overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse og arbejde, kvantitative resultater*. Center for Ungdomsforskning. http://www.cefu.dk/media/56489/unge_et_aar_efter_niende_klasse.pdf.

Whitmer, John C. 2013. *"Logging On to Improve Achievement: Evaluating the Relationship between Use of the Learning Management System, Student Characteristics, and Academic Achievement in a Hybrid Large Enrollment Undergraduate Course"*. Ed.D. University of California, Davis. <https://search.proquest.com/docview/1413308828/abstract/2280C44133C143E2PQ/1> (29. november 2017).

Yding, Heikki. 2013. *"TV giver unge lyst til at blive konditor"*. DR. <https://www.dr.dk/nyheder/regionale/oestjylland/tv-giver-unge-lyst-til-blive-konditor> (7. december 2017).

